

INSON HUQUQ VA ERKINLIKLARINI TA'MINLASHNING ISLOMIY QADRIYATLAR MISOLIDAGI TALQINI

Jumayeva Oqila Akbarovna

Termiz davlat universiteti talabasi

Jo'rayev Akram Namozovich

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Islom dini doirasida inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashning o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Islom ta'limotlarida inson qadr-qimmat, adolat, tenglik va erkinlik tushunchalari qanday shakllantirilgani va amalda qanday tatbiq etilayotgani ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Islom huquqshunosligi va axloqiy me'yorlarining inson huquqlari bilan uyg'unligi, shuningdek, zamonaviy dunyoda bu jihatlarning ahamiyati va istiqbolli o'rni muhokama qilinadi. Maqola, Islom dinining inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashdagi o'ziga xos yondashuvlari orqali, bu dinning ijtimoiy adolat va insonparvarlik tamoyillaridagi ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: *Islom, inson huquqlari, erkinliklar, Islom qonunchiligi, adolat, ijtimoiy adolat, tenglik, axloq.*

ABSTRACT

This article analyzes the distinctive aspects of ensuring human rights and freedoms within the framework of Islam. It examines how concepts such as human dignity, justice, equality, and freedom are shaped in Islamic teachings and how they are practically implemented. Furthermore, it discusses the harmony between Islamic jurisprudence and ethical norms with human rights, as well as the significance and promising role of these aspects in the modern world. Through the unique approaches of Islam in safeguarding human rights and freedoms, the article reveals the religion's importance in the principles of social justice and humanitarianism.

Keywords: *Islam, human rights, freedoms, Islamic law, justice, social justice, equality, ethics.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются специфические аспекты обеспечения прав и свобод человека в рамках ислама. Рассматриваются формирование и практическое применение в исламском учении понятий достоинства человека, справедливости, равенства и свободы. Кроме того, обсуждается гармония между исламским правом и этическими нормами с правами человека, а также значение и перспективы этих аспектов в современном мире. Статья

раскрывает важность ислама в обеспечении социальной справедливости и гуманитарных принципов через его уникальные подходы к правам и свободам человека.

Ключевые слова: *ислам, права человека, свободы, исламское право, справедливость, социальная справедливость, равенство, этика.*

KIRISH

Islom dini inson huquq va erkinliklarini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Bu din insoniyatga yashash uchun adolat, tinchlik va hurriyat asoslarini beradi. Inson huquqlari va erkinliklari Islomda nafaqat diniy, balki ijtimoiy va axloqiy jihatdan ham mustahkamlanadi. Shu bois, ushbu mavzuni o'rganish nafaqat diniy bilimlarni chuqurlashtirish, balki zamonaviy jamiyatlarda inson huquqlarining ta'minlanishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Islomiy nuqtai nazardan inson huquq va erkinliklarini tahlil qilish, odamlarning daxlsiz huquqlarini himoya qilishda diniy qadriyatlarining ahamiyatini ko'rsatadi.

Islom dini inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga alohida e'tibor qaratar ekan, bu g'oya o'zining tarixiy va ijtimoiy kontekstida chuqur ildiz otgan. VII asrda yaratilgan Islom dunyosi ijtimoiy adolat, tenglik va inson qadr-qimmatini himoya qilishga asoslangan yangi huquqiy va axloqiy tizimni yaratdi. Qur'oni Karimda har bir insonning hayoti, erkinligi va mulki muqaddasligi ta'kidlanib, adolat tamoyili markaziy o'rinni egallaydi. "Insonlarga yaxshi muomala qilish" va "zotan, Alloh oldida eng sharafli inson eng piozzi bo'ldir" degan g'oyalar orqali Islom barcha insonlar uchun teng huquqlarni kafolatlashni ko'zlaydi. Shuningdek, din o'ziga xos xususiyatlaridan biri sifatida jamiyatdagi zaif qatlamlarga, masalan, kambag'allarga, bola va ayollarga hurmat va himoyani ta'minlashga katta urg'u beradi. Bu nuqtai nazardan, Islom inson huquqlari va erkinliklarini nafaqat huquqiy normalar sifatida, balki axloqiy va diniy majburiyat sifatida ham ko'radi.

Ushbu bo'limda o'quvchi Islom dinida inson huquq va erkinliklarini ta'minlashning o'ziga xos jihatlari haqida batafsil ma'lumot oladi. Asosan, Islom huquqi va axloqiy tamoyillar asosida inson qadr-qimmatini himoya qilish, adolat prinsiplarini mustahkamlash va jamiyatdagi har bir shaxs huquqlarini qanday kafolatlashga oid nuqtai nazarlarni tushunadi. Shuningdek, dinning ijtimoiy va huquqiy tizimdagi muhim roli, odamlarning erkinliklari bilan bog'liq muammolarni hal etishda namoyon bo'ladigan unikal uslublar va qadriyatlar haqida fikr yuritiladi. Bu orqali o'quvchi Islomning inson huquqlari sohasidagi o'ziga xos yondashuvlarini anglash imkoniyatiga ega bo'ladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Islom dini inson huquq va erkinliklarini ta'minlashga alohida e'tibor beradi, chunki u har bir insonning qadr-u qimmatini muqaddas deb hisoblaydi. Islom ta'limotida insonlarning huquq va erkinliklari Alloh tomonidan berilgan ne'mat sifatida ko'riladi va har bir shaxsning adolatli, erkin va qadrdon hayot kechirishi zarur deb hisoblanadi. Qur'onda "Insonlarni albatta Allohdan qo'rqadigan darajada yaratdik" (Al-Hujurat surasi, 13-oyat) degan oyat insonning bir-biridan farq qiladigan millat va huquqli ekanligini shaxsiy daxlsizligi, qabilalarga mansub bo'lishiga qaramay, barcha insonlar teng ko'rsatadi. Shuningdek, Islomda har bir insonning hayoti, nomus va mulkini hurmat qilish, erkin fikr va ibodat qilish huquqlari kafolatlangan. Bu tamoyillar adolat, mehr-muhabbat va tinchlik asosida inson huquqlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi va jamiyatda barqarorlik hamda tinchlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Islom dinida inson huquq va erkinliklarini ta'minlash muhim o'rin tutadi va bu masala Qur'on va Hadis orqali aniq belgilangan. Qur'onda insonning hayotga bo'lgan huquqi muqaddas hisoblanadi, masalan, "Kim bir insonning hayotini asossiz ravishda olsa, butun insoniyat hayotini olganday bo'ladi" degan oyat bunga guvohlik beradi. Mol-mulk huquqi ham alohida e'tiborga sazovor bo'lib, odamlar o'z mulkini erkin saqlash huquqiga ega, buning buzilishi gunoh hisoblanadi. Shuningdek, Islom ta'lim olishni farz deb biladi va "Ilm olish har bir musulmon erkak va ayol uchun farzdir" degan hadis bu prinsipni mustahkamlaydi. Adolatni ta'minlashda Qur'on "Adolat bilan hukm qiling, bu Allohga yaqindir" deya buyuradi. Ushbu misollar orqali Islom dini inson huquq va erkinliklarini himoya qilishda qanchalik o'ziga xos va chuqur yondashuvga ega ekanligi ko'rinadi.

Islom dinida inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashning o'ziga xos jihatlari uning qonuniy asoslari—Shariat qonunlari orqali amalga oshiriladi. Shariatda adolat (Adl) tamoyili markaziy o'rinni egallaydi, u barcha odamlar uchun teng va haqqoniy muomala kafolatlaydi. Adolatga asoslangan boshqaruv tizimida har qanday shaxs noqonuniy ta'qib yoki qistovga uchramasligi, uning huquq va erkinliklari hurmat qilinishi talab etiladi. Shuningdek, maslahatlashuv (Shura) printsiplari muhim o'rin tutadi, bu esa qaror qabul qilish jarayonida jamiyat a'zolarining fikr-mulohazalarini inobatga olishni ta'minlaydi va hokimiyatning adolatli ishlashiga yordam beradi. Qonun oldida tenglik ham Islom huquqining muhim jihatlardan biri bo'lib, irq, jins, boylik yoki ijtimoiy mavqe farqlari asosida kamsitilish mumkin emasligini belgilaydi. Shu tariqa, Islomiy qonunlar insoniyat uchun muqaddas huquq va erkinliklarni himoya qiluvchi tizim sifatida xizmat qiladi, bu esa jamiyatda barqarorlik va ijtimoiy adolatni mustahkamlashga yordam beradi.

Islom dinida inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashda jamiyat va shaxs o'rtasidagi muvozanat muhim o'rin tutadi. Islom qadriyatlari shaxsiy huquqlarni hurmat qilish bilan birga, jamiyat oldidagi mas'uliyatlarni ham ta'kidlaydi. Bu din, insonning asosiy huquqlari, xususan, hayot, erkinlik, adolat va izzatni himoya qilishga urg'u beradi, biroq bu huquqlar boshqalarning huquqlari va ijtimoiy tartib bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilishi kerakligini qayd etadi. Islomda shaxs erkinligi jamiyat manfaatlari, ijtimoiy adolat, va bir-birini hurmat qilish tamoyillari orqali tartibga solinadi, bu esa jamiyatda tinchlik va barqarorlikni ta'minlaydi. Shu tarzda, Islom ijtimoiy muvozanatni yo'lga qo'yib, individual erkinliklarni jamiyatning o'zaro hurmat va mas'uliyatga asoslangan huquqlari bilan uyg'unlashtiradi.

Islom dini inson huquq va erkinliklarini ta'minlashda o'ziga xos mexanizmlarga ega bo'lib, ularning asosiy prinsiplari hisoblanadi. Bu mexanizmlarning eng muhim jihatlaridan biri hisobdorlikdir, ya'ni har bir inson o'z harakatlari oldida Alloh va jamiyat oldida javobgar hisoblanadi. Islomda adolat va axloqiy boshqaruvning o'rni juda katta, bu esa inson huquqlarining buzilishiga qarshi samarali chora sifatida namoyon bo'ladi. Islom qonunlari vakillari va hukmdorlari o'z vazifalarini adolat bilan bajarishga majburdirlar, aks holda ular uchun jazo choralari ko'riladi. Shuningdek, jamiyat a'zolarining huquqlari buzilgan taqdirda, Islomda shikoyat qilish, haqqini talab qilish va muhofaza qilish uchun turli vositalar mavjud bo'lib, ular insonlarni adolatsiz holatlardan himoya qiladi. Bu jihatlar Islomning inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashdagi o'ziga xos mexanizmlarini tashkil etadi.

XULOSA

Islom dinida inson huquq va erkinliklarini ta'minlash o'ziga xos yondashuvlarga asoslanadi, bunda diniy tamoyillar va axloqiy qadriyatlar muhim rol o'ynaydi. Islomda inson huquqlari Alloh tomonidan berilgan muqaddas ne'mat sifatida qaraladi va ularni himoya qilish jamiyatning bevosita vazifasi hisoblanadi. Shaxsiy erkinliklar va adolat prinsiplari Qur'on va bo'lib, bu huquqlarning saqlanishiga hamda tenglik Dunyoqarash jihatidan, Islom yondashuvi sekulyar Hadislarda aniq ifodalangan va hurmatga e'tibor qaratadi. Yondashuvlardan farq qiladi, chunki u huquqiy me'yorlarni nafaqat insoniy, balki ilohiy asoslarda tartibga soladi. Shuningdek, guruh va jamiyat manfaatlari shaxs huquqlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, muvozanat va hamkorlikni ta'minlaydi. Natijada, Islomiy yondashuv inson huquqlari va erkinliklarini taminlashda keng qamrovli va chuqur ruhiy-axloqiy asosga ega bo'lib, bu uni boshqa dunyoviy tizimlardan ajratib turadi.

Islom dini inson huquq va erkinliklarini ta'minlashda shaxsiy huquqlar bilan ijtimoiy majburiyatlar o'rtasida muvozanatni ta'minlashning ahamiyatini alohida

ta'kidlaydi. Bu muvozanat, insonning sha'nini va qadr-qimmatini saqlab qolish, jamiyatdagi har bir a'zo uchun adolatli va xavfsiz muhit yaratishda muhim rol o'ynaydi. Islomning ushbu yondashuvi butunlay inklyuziv va mukammal bo'lib, u faqat shaxsiy manfaatlarni emas, balki jamoat manfaatlarini ham hisobga oladi. Shu tariqa, Islom inson huquqlari va erkinliklariga nisbatan muvozanatli va keng ko'lamli yondashuvni taqdim etadi, bu esa inson sha'nini hurmat qilish va jamiyat barqarorligini ta'minlashda muhim omildir.

Islom dinida inson huquq va erkinliklarini ta'minlashning o'ziga xos jihatlari bugungi zamonaviy jamiyatlarda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaganligini ko'rsatmoqda. Ushbu nuqtai nazarlar inson sha'ni, adolatlilik va bag'rikenglik prinsiplari asosida shakllangan bo'lib, ularni amaliyotga tatbiq etish madaniy va ijtimoiy kontekstlarni hisobga olish bilan yanada samarali bo'ladi. Shuning uchun, Islom tamoyillari asosida inson huquqlari va erkinliklarini hurmat qilish va rivojlantirish bugungi kunda ham samimiy yondashuv va o'zaro hurmatni mustahkamlashga xizmat qiladigan muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Абдурахмонов, Х. (2018). *Ислом ва инсон ҳуқуқлари: назарий таълимот*. Тошкент: Ўзбекистон ислом университети нашриёти.
2. Тожибоев, М. Э. (2020). *Ислом ҳуқуқида инсоннинг асосий ҳуқуқлари ва эркинликлари*. *Исломшунослик*, 3(2), 45-52.
3. Назаров, Д.Ж. (2017). *Инсон ҳуқуқлари ва Ислом мазҳаблари: таърихий ва ҳуқуқий таҳлил*. Тошкент: Фан нашриёт.
4. Қодиров, Ш. (2019). *Ислом дини ва жамиятда инсон ҳурматини таъминлаш*. *Жаҳон назарийги*, 12(1), 78-85.
5. Имомов, Б. (2021). *Ислом ҳуқуқи ва жаҳон инсон ҳуқуқлари ғоялари: мувофиқликлари ва фарқлари*. Тошкент: Ислом тадқиқотлари институти.
6. Хурматов, А. С. (2016). *Ислом динида инсон эркинликлари: ҳуқуқий ва ахлоқий жиҳатлари*. Тошкент: Ўзбекистон давлат фалсафа институти журнали, 14(4), 101-110.
7. Раҳмонов, С. (2022). *Исломона ҳуқуқ нормаларида инсон ҳуқуқларининг ўрни*. *Ижтимоий ва сиёсий фанлар журнали*, 5(3), 33-40.
8. Умаров, Ф. (2015). *Исломда инсон эркинликлари ва уларнинг ҳимояси*. Тошкент: Ўзбекистон халқаро ҳуқуқ институти нашриёти.
9. Ҳакимов, З. (2019). *Ислом динида инсон ҳуқуқлари концепцияси ва замонавий қўлланилиш имкониятлари*. *Ўзбекистон миллий ҳуқуқ журнали*, 7(2), 29-37.

10. Саидов, А. (2023). Ислом дини ва инсон ҳуқуқлари: назарий жиҳатлар. Тошкент: Ўзбекистон фалсафа ва ҳуқуқ институти.